

ДРЕВНИТЕ ОСНОВАНИЯ НА ИНСТИТУЦИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ КАВКАНИ

Валентин Йорданов

Сигурни сведения за *българските кавкани* има за времето между владетелите Тервел и Петър, т.е. за периода VIII-X век. Представяме ги в следната таблица:

Кан	Кавкан
Тервел (700-721), род Дуло	Кормес/ий/, род Вокил/Укил
Крум (803-814)	Иратаис
Омуртаг (814-831)	Исбул, баща на съпругата на Омуртаг
Маламир (831-836)	Исбул, баща на същата, явяваща се царица-майка на Маламир
Пресиян (836-852)	Исбул, баща на същата, явяваща се царица-майка на Звиница и баба на Пресиян (син на Звиница)
Баръс/Борис (852-889)	Петър, баща на Мария
Симеон (893-927)	Теодор Сигрица (? – 924), баща на I съпруга на Симеон – майка на Михаил; Георги Сурсувул, брат на II съпруга на Симеон – майка на Петър, Иван и Боян Мага (Вениамин)
Петър (927-969)	Георги Сурсувул, вуйчо на Петър и негов настояник и съуправител

/По **Веселин Бешевлиев**. Прабългарски епиграфски паметници. С., Изд. На ОФ, 1981, с. 25-40, 49-81; вж. също Електронна библиотека по архивистика и документалистика: electronic-librari.org/books/book_0068.html/.

Ролята на кавкана в държавното управление като пръв помощник на кана, а също негов настойник и съуправител, е изследвана и няма да се спираме на нея. Най-общо казано кавканът е замествал кана при изпълнението на важни мисии като например преговори и подписване на междудържавни договори с императора на Изтока, преговори за размяна на военнопленници, дипломатическо-верски мисии във Ватикана или представителство на Вселенски събори в Константинопол във връзка с учредяването на Българската църква.

Друг интересен факт е опитът на българския цар Симеон да овладее Константинополския престол и да обедини България и Византия чрез династичен брак, като омъжи своя дъщеря за малолетния император Константин VII Багрянородни. По този начин в ролята си на тъст на императора, Симеон е щял да получи титлата *василеопатор* („баща на василевса“) и да управлява империята първо като регент на 8-годишния Константин, а после – заедно с него като съимператор. Предбрачният договор бил сключен по време на поредната българска обсада на ромейската столица през 913 г. – между Симеон и Николай Мистик, патриарх на Константинопол (901-907; 912-925 г.), а по това време и регент на Константин VII. Ето защо от този момент Симеон е започнал да се титулува „цар на българи и ромеи“. /**Симеон Логотет**. Хроника: 913 г.; **Николай Мистик**. Писма до Симеон, княз на България. – В: Христоматия по история на България. Т. I. Ранно средновековие VII-XII в. Съставители П. Петров и В. Гюзелев. С., Изд. „НИ“, 1978, с. 203, 214, 219/.

Седем години по-късно – през 920 г. – патриарх Николай Мистик пише:

„Още по-рано ти поиска да се сродиш с императора, но твоето искане не се почето от ония, които решиха да постъпят така [майката на Константин VII Зоя Карбонопсина и военачалникът Роман Лакапин – б. В.Й.]. Сега ти имаш възможност да се украсиш с такова родство. Ти искаше да станеш тъст на ромейския император, сега на тебе ти се предоставя удобен за това случай...“

В този текст патриархът загатва за поредицата от дворцови интриги, които осутили планове на българския владетел. Зоя Карбонопсина изместила самия Николай Мистик от регентството, а сетне и тя била отстранена от бившия друнгарий (адмирал) на флота Роман Лакапин, който междувременно бил назначен за началник на имперската охрана. През 919 г. последният успял да ожени Константин за дъщеря си Елена, приемайки титлата василеопатор (вместо Симеон). А в края на 920 г. Роман Лакапин бил коронован за василевс и съимператор на Константин VII, като заемал трона от 920 до 944 г. Законният престолонаследник Константин VII Багрянородни могъл да управлява самостоятелно едва през последните 14 години от живота си – от 945 до 959 г.

От края на горецитирания текст на патриарха се разбира, че още през 920 г. Симеон е получил утешително предложение от Лакапин, вече император, за брак на Лакапиновата внучка Мария/Ирина със Симеоновия син и

престолонаследник Петър. Очевидно Лакапин, целейки тогава да се закрепят на престола, желаел сдобряване със Симеон. Този брак обаче нямал политическата тежест и заряд на първоначалния дипломатически сценарий на българския цар, който щял да доведе до умиротворяване на Балканите чрез държавно обединение на двете главни противостоящи сили и вероятно щял да промени историческото развитие на региона през следващите векове.

Запазени са и три писма на Роман Лакапин до Симеон. Тези писма, съставени и написани през 925-926 г. с помощта на императорския секретар Теодор Дафнопат, са в отговор на Симеонови такива, затова от контекста им проличава какво е писал българският цар, чиито писма разбира се, са унищожени. В запазените писма Роман се оправдава пред Симеон, че не бил узурпирал с хитрост ромейския трон, че макар да е чужденец (роден в Лакапе, Армения), необразован и дори неграмотен, бог му е позволил лесно и без колизии да овладее властта:

„Но тъй като в твоето писмо ни обвиняваш, че държим чуждото..., ние ще покажем, че твоят ум е разгледал това неразумно. Защото ние проявихме най-голяма вяност и покорство към нашия зет и цар [Константин VII – б. В.Й.]. Тогавашните управници [регентите на непълнолетния Константин, начело с майка му Зоя – б. В.Й.] крояха нещо срещу него и си точеха меч, злоумишляваха против него. Аз бях подбуден от него да ги изгоня от двореца; аз се подчиних; изгоних ги с добро намерение, без да съм се надигал сам срещу него, но като се подчиних на неговите подбуждения, аз го освободих от тяхното покушение... [повреда в текста – б. на П. Тивчев], аз спасих живота му с Божията помощ. Поради това, като верен негов страж и отмъстител, той ме избра за свой баща [т.е. тъст – б. В.Й.] и направи царството общо, но тъй спокойно, безметежно и мирно аз се покачих на тоя царски престол. Заради това аз не можех да се считам нито за пришелец, нито за чужденец. Но ако желаеш, еднаква чест и мене, и нему, като на баща и син, които чрез родството на брака станаха едно тяло и един член, а поради това и царството е общо...“

Особено интересно обаче е признанието, че, за разлика от Симеон, който е „от благочестив корен“, самият Роман Лакапин няма благороден произход. Очевидно българският владетел му е натякнал за незаконността на неговия стремеж и на случайно придобитата от него власт, с оглед на липсата на произход. /ГИБИ, т. IV, 1961; ел. издание: <https://istorianasveta.eu/index.php/извори/st-menu-item-11/първа-българска-държава/-писма-на-роман-лакапин-до-цар-симеон.html?showall=&limitstart=/>.

За това, че българският народ предоставял по традиционното свещено право властта на рода *Дуло* и на родствените нему боилски родове, бегло сведение, макар и в малко по-късно време, дава византийският дворцов летописец Михаил Псел (1018~1097 г.). Коментирайки как Петър Делян,

предводител на антивизантийското въстание (1040-1041 г.) в *Западна България*, трябвало да доказва пред своите последователи произхода си от рода на цар Самуил, Псел отбелязва: **“обичай у българите е да поставят начело на народа хора от царски род**, ето защо, понеже [Делян – б. В.Й.] знаел за **този закон и установен от предците обичай** [к. В.Й.], той извел своя род от прочутия Самуил и неговия брат Аарон...” /**М. Псел**. Хронография (съчинение на най-мъдрия монах ипертим Михаил, разказващо за деяния на багрянородните василевси). Преведе от гръцки Веселин Н. Иванов. Варна, Изд. Зограф, 1999, с. 86/.

Припомняме, че Самуил (991-1014 г.) е приел царската власт от Борис II (969-971 г.) и Роман (977-991 г.), синове на Петър (927-970 г.) и внуци на Симеон Велики (893-927 г.). Самуил бил син на комит Никола (X в.) и внук на Гавриил – втория син на княз Борис I (852-889, 893 г.) и брат на Симеон.

Оттук разбираме колко важно е било отношението на българските управляващи родове, както и на поддържащото ги българско боилство, към въпроса за произхода на царствените персони, въпрос, който именно е предмет на настоящото изследване.

И така, в съгласие с нашата тема е необходимо да обърнем внимание на обикновено пренебрегвания проблем за древния произход и генеалогията на българските владетели.

Българската родова аристокрация се състояла от 104 боилски рода, групирани в седем клана, а един от лидерите между тях (пръв сред равни) бил кланът *Дуло*. В духовен план 104-мата боили, като *потомствени жреци на троичния слънчев бог Тангра*, били посветени в тайнствата на своя върховен бог и изпълнявали в затворен кръг посветените на него свещенодействия. В светски план те изпълнявали ролята на *висши офицери в българската войска* и съветници на кана посредством колективния орган на управление – *Съвета на буилите*, идентичен с Булето, Булевтериона или Сената в античните държави.

Родовата аристокрация се стремяла да запази генната си чистота, наследена от древни времена, затова бракосъчетанията били ограничени в рамките на съсловието. В китайските летописи “Шъ-дзи” и “Хоу Хан шу” се разказва за традиционното задължение на “великия кхан-ю” (кан ювиги) да вземе за съпруги девойки от знатните родове, както и обратното – да им даде своите дъщери, с цел поддържане тесни кръвни връзки, които гарантирали единството на аристокрацията в държавното управление. Тази система се спазвала строго и надолу в йерархията на племето – при по-низшите съсловия. /**Димитър Съслов**. Пътят на България, С., ИК “Кибеа”, 2004, с. 43. Първо издание 1936/.

Анализирайки горната таблица, забелязваме *тесни родствени връзки, осигуряващи господството на два точно определени рода: по мъжка линия – родът Дуло на българските канове; по женска линия – родът Вокил/Укил на българските кавкани*. Тази стара родова традиция очевидно се корени в архаичния закон на Слънчевия култ, според който принцът-наследник е носител на кръвта на *Небесния отец-слънце* и на *Земната богиня-майка*. Характерна е за шумерите, египтяните, траките, персите, индийците, китайците, японците, хуно-българите и пр. Същата традиция явно е била строго спазвана в Европа до историческия момент на приемането на християнството и дори известно време след това.

Майката-утроба, вместилище на Божия син, на кръвта (специалния ген), е всъщност *Светият граал* (сн. 1-3), символизиран и заместващ в свещеностите с *чаша*, а кръвта с *вино*, поради което непосветените си го представят като метална чаша с чудодейни свойства. *Обаче граалът не е предмет, а живо същество – майката!* Ето защо *родът на българските кавкани, осигуряващ престолонаследниците, е Светият граал на българското племе*, изворът на благороден произход, който гарантира раждането на добри предводители.

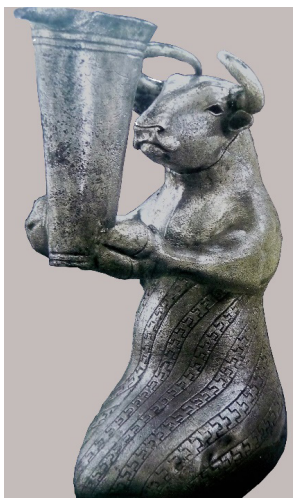

Снимка 1. Представата за зачатие и раждането посредством *чашата-утроба* според Хелиополската версия на „Книга на мъртвите“, отразена в т.нар. „Текстове на пирамидите“.

Рисунката разкрива тайната на мистичното сътворение на Дионис/Хор от живата Изиди, която се самоопложда с фалоса на мумията на мъртвия Зевс/Озирис. Тя съдържа две сцени от

развиващо се действие. В първия кадър, на първи план пред мумията, девойката Изиде е Семела, т.е. „Осеменената“, показана как държи фалоса на Озирис. Във втория кадър, на втори план пред мумията, богинята вече е майка – кравата Йо или хатор Изиде, която втъква *дръжката*, *символизираща фалоса на Озирис*, в *чашата*, *символизираща нейната утроба*. От дъното на чашата/утроба (вагината) се подава главата на раждащия се Харпократ – малкия Хор. Освен това във втория кадър хатор Изиде носи *корона от кравешки рога*, също символизиращи чаша/утроба, в които е поставено слънцето – астралният образ на божия син Хор.

Снимка 2. Антропоморфно-зооморфен образ на богинята-майка Изиде, в ипостазата ѝ на свещена крава/биволица, държаща чашата-утроба. Сребърна статуетка, произхождаща от Елам, II хилядолетие пр.Хр. /вж. История на света в 20 тома. Т.І. Прев. от англ. **Владимир Германов**. Изд. Абагар холдинг – София и Тайм Лайф – Амстердам, 1994, с. 157/.

Снимка 3. Традиционен египетски танц на невести с чашата-утроба – символ на Богинята-майка. Международен фолклорен фестивал в град Челопеч, област София. Фото автора.

Българският кан е носел винаги със себе си златна или сребърна чаша, която символизирала *Светия граал* (неговата благородна майка). Канът се явявал поредният *Божи син* в престолонаследията, а майка му, произхождаща от кавканския род – поредната *Божия майка*. *Личната чаша на кана* е била един от предметните знаци за божествения му произход. С нея той си служел не само в ежедневието, но и в сакралните практики, когато е изпълнявал длъжността си на върховен жрец на Тангра.

Не случайно *Мадарският конник* държи чаша, но нима този атрибут не е характерен и за тракийския цар, представян като *Тракийския конник* – син на Слънцето и Богинята-майка?! (Вж. напр. конника с чаша, представен на една от плочките на Летнишкото съкровище.)

Мотивът със свещената чаша или ритон (рог), белег за божествен произход, е налице при ритуалните сервиси или царски украси и ювелирната им иконография, например Вълчитрънското, Панагюрското, Боровското, Летнишкото и други съкровища от антична Тракия.

Ето защо, когато се опитваме да проумеем същността, характера и произхода на *институцията на българските кавкани*, трябва да имаме предвид, че тя е *древен остатък от родово-общинната епоха* и изисква добро познаване на митологията.

При боговете властта над света се е наследявала от синовете на първородните дъщери. Такива например са били: Рея – родена от Гея и Уран; Хестия – родена от Рея и Кронос. Затова е съществувало съперничество между мъжките потомци за брак и създаване на поколение от първородните богини. /относно борбата за власт между братята-близнаци Хелиос и Кронос чрез брак с Рея вж. **Валентин Йорданов**. Хестия и Хелиос. – В: Горгони. Списание за митология и история. Кн. 4. С., 2020-2021, с. 7-12/.

Правилата относно наследодаването от първородената дъщеря са действали в по-късно време и при хората. Според древната традиция в *Египет* и *Етиопия* царската корона била наследявана от племенник на фараона – син на неговата най-голяма сестра, а не от собствения му син. Подобен бил обичаят и в *Южна Индия*, където за наследствени принцове на *раджата* били смятани синовете на първородната му сестра. /**Елена Блататска**. Разбулената Изиди. Ключ към тайните на древната наука и теология. Т. II. Теология. Книга втора. Нов превод Любомир Чолаков. С., ИК „Пентаграм“, 2006, с. 167/.

При българските владетели традицията е подобна, с разликата, че има, както посочихме, два основни благородни рода, по мъжка линия род на свекъра и свекървата, а по женска – на тъста/свата и тъщата/сватята. Старобългарските думи *свекр/свекровь* носят сакрално послание, а именно СВЕ-КР, както и СВЕ-КРОВЪ, означават „цялата кръв“, т.е. „пълният ген“. Съответно *тестъ/тестя* са преносителите на „тестото“, „плътта“.

Корените на тези брачни норми трябва да търсим много назад във времето, още в божественото бракосъчетание между клана на Дионис/Бакхус/Хор – син на Зевс/Амон и кравата/хатор Йо/Изида (**сн. 4**), и клана на Лизиана-са I/Мемфида – дъщеря на Хадес/Сет и Персефона/Нефтида (**сн. 5**).

Снимка 4. Тиванската триада: Зевс-Амон, Хор и Мут (Изида). Пластика от черен оникс, намерена в храмовия комплекс в Карнак, Южен Египет. Хор носи короната на владетел на света, а Изида – короната на Хатор, – свещената крава или майка на Божия син-слънце.

Снимка 5. Тракийска бронзова плочка, на която Хадес и Персефона пътуват на двуколка с четири коня. Персефона държи кратер, предметен символ на Утробата, вероятно във връзка с очакването да роди божествената си дъщеря. Под конете е изобразена пълзяща змия. II в., копие. РИМ – гр. Смолян. Фото автора.

Каква е връзката между божествата от митологията и нашите владетели? Тя е не само генетична, касаеща техния произход /вж. **В. Йорданов**. Генеалогия на българските канове до Кубрат и Кий. – В сп. Горгони, кн. 4, 2020-2021, с. 187-262; също в сайта на списанието: gorgoni.info/. За тази връзка има митологични, лингвистични и фолклорни данни.

Персефона – „Гълъбицата“, била известна в Египет като *Небет Хут* („Небесен дом“), в трако-елинска транскрипция – *Нефтис/Нефтида*, а сред българите в Азия и Източна Европа като *Аби Таймър* – „Майката яребица“ /**Микаил Бащу ибн-Шамс Тебир**. Сказание за дъщерята на кана. Епосът на прабългарите. 882 г. Прев. от рус. Георги Костов. С., Изд. Агато, 1997, II песен, стих 16-18/. Тя имала и друго превъплъщение – летящата мишка (прилеп) *Кузге*, със синоним употребяваното в българския календар нейно име *Сомор* – С-Ом-Ор, т.е. „Съ-майка на [Х]ор“. Като съпруга на господаря на подземния свят Хадес, *Кузге/Сомор* обитавала пещерите.

Персефона не случайно е считана за дублетна майка на Хор. Бидейки вярна дружка на Изида, тя й помогнала да отгледа малкия Хор, в голяма тайна от Сет, който търсел невръстния наследник на Азар (Озирис) и претендент за трона, за да го убие.

Освен това *Персефона/Нефтида* се явява майка на *Лизианаса /Мемфида*, съпругата на *Дионис/Хор*, поради което е почитана от българите като тяхна прамайка. В това ѝ качество сватята на *Сурья/Сива/Шива* (името на *Хор* в Индия) била наричана *Сваха (Svaha) /Рама Кришна Каушик*. Санскритско-български речник. С. Изд. „Изток-Запад“, 2014, с. 367/.

По-възрастните българи все още употребяват обръщението *свао/свахо (свато/свате)* към своите сватове – родителите на булката. Но докато в българската традиция *сваха* е термин за родство, в санскрита *Сваха* е личното име на съпругата на Агни (Хадес), същата *Персефона/Нефтида*. С други думи, натъкваме се на интересно лингвистично явление: преминаване личното име на божество в нарицателно име за родство.

Родителите на младоженеца са наричани *свекър/свекърва*, на старобългарски – *свекров*. Последната дума съдържа две морфеми: *све (все)* – „всичко“ и *кров* – „кръв“, които дават значението „цялата кръв“. Подразбира се, че женихът (*Дионис/Хор*) е носител на „цялата кръв“, явявайки се генетичен наследник на *Зевс/Амон* и *Йо/Изида*.

Анализът на горните няколко думи за родство ни отвежда към една удивителна архаична типология: в обществената ролева игра „сключване на брак“ (сватба) всеки български младоженец е бил виждан в ролята на бог *Дионис/Бакхус/Хор/Божич/Колад*, а всяка българска булка – в ролята на богиня *Су-Анас/Лизианаса/Мемфида/Снежанка*. Съвсем резонно, защото българите са смятали тези божества за свои племенни родоначалници.

Изискванията на древния мистериен култ към сътворението на био-физическо тяло, което да бъде носител на душата, дарена от Небесния отец, включвали и *йерархия на форменото облекло (носия) на участниците*: *свекър, свекърва* и *син*; *тъст, тъща* и *дъщеря /Юлия Боева*. Богинята и рогатите глави. С., Изд. „Пропелер“, 2015, с. 4-17/.

Всяка от тези носии е украсена със шевици, изобразяващи точно определени символи, характерни само за нея, защото тя типологично изразява атрибуцията на определено божество от Светото семейство – отците, майките и децата им, – родоначалниците на човечеството, които посочихме по-горе.

Символите върху носиите са всъщност идеограми на фалоса и утробата, на зачатieto и раждането, на родината и божествената закрила. Те обикновено имат вид на жезъл, чаша, обикновена или стъпаловидна пирамида, триъгълник, ромб, квадрат, кръг и прочие геометрични фигури (сн. 6), понякога вписани нееднократно едни в други, за да образуват матричните образи на *Шри-Янтра* или *Манда*ла.

Участници в Събора през 1960 г.

Снимка 6. Двойната пирамида или изправен ромб, а също съчетание от ромбове, като геометрична украса върху престилките на невестите, покриващи женската утроба. Сакралната традиция явно не се влияе от времето: изминали са 8000 години.

Названието *Мандала* (*Манда-ал*) означава: *манда*, *менда* или *менада* (*ал*) – „богиня-майка“, „утроба“. А названието *Шри-Янтра* е словосъчетание от четири божествени имена: *Шири/Сири* = Дионис/Бакхус/Хорос; *Ян* (Янус/Ianuarus/Янкул/Яньо/Еньо/Йенишер) = Зевс; *Та-Ра* = Атон-Ра (Уран-Кронос) или Тангра. Между другото втората морфема в термина *Шри-Янтра* кореспондира с българския хидроним *Янтра*, както и със слънчевия камък *Янтарь* (кехлибар).

Изначалната пра-традиция е била следвана от всички индоевропейски племена, обаче повечето от тях, които още в дълбока древност са напуснали родината си на Балканите, са позабравили обичаите си в по-малка или по-голяма степен, заради промяната на културната среда. Племената, които останали в древна Тракия (Земята на козлите), са съхранили по-цялостно и отговорно традицията – този безценен културен реликт, – въпреки безброй чужди инвазии и етнически смесвания. Разбираме колко важна в случая е родната среда, а заслуга естествено е имала и респектната жреческа каста на бесите – кръвните потомци на божественото Свето семейство.

От азиатското име на *Персефона* – *Таймър/Таймира* – е дошло названието на пещерата *Алтамира* (“Богиня Тамира”) в планината Пиренеи (Испания), посветена ѝ като царица на подземния свят. В Сибир името на богиня *Таймър* е минало в хидроним: р. *Верхняя Таймыра* и р. *Нижняя Таймыра*. Други производни: *Томира* – амазонска царица; *Томи* – град в Скития; гр. *Кантемир* в Молдова; *Тамара* (Та-Мар – „Небесна майка“); *тъма*; *тъмнина*.

Ведна от плочките от гр. Пилос (XIII в. пр.Хр.) се четат имената на *Деметра* и *Персефона*. Втората е представена с птичата ипостаза *гълъбица*, с дискуссионен прочит: *pereja* или *peresa*, т.е. *Перса* /История на религиите. Т.И. Авторски колектив: **Франсис Виан, Жан Варен, Жак Дюшен-Гилемин, Франс Винке, Ян де Врис, Франсоаз льо Ру, Реймън Блок.** С., Изд. Gallimard & Прозорец, 1996, с. 30, 31/.

Ако *Перса* е “гълъбица”, то *Персефона* означава “Небесна гълъбица” (сн. 7-16), резонно за царицата на света на душите. В старобългарския и руския език *персика* означава “праскова” – явно това е растителната ипостаз на богинята. Освен вербалната връзка с *Перун* и *Перкунас*, самата външност на този плод – жълто-червена сфера – разкрива слънчевия произход на *Перса*.

Снимка 7. Глинена фигурка на богиня-майка в ипостазата ѝ на птица, украсена с врязана украса – мрежа от ромбове, символизиращи сътворяващата утроба. Ранен неолит: VI хил. пр.Хр. РИМ – гр. Перник.

Снимка 8. Керамичен антропоморфно-зооморфен съд с капак и врязана украса, изобразяващ Богинята-птица, намерен в археологическия комплекс „Дуранкулашко езеро“. V хил. пр.Хр. РИМ – гр. Добрич. Фото автора.

Снимка 9. Антропоморфно-зооморфна керамична фигурка на богинята-птица от Амфитея. Края на XIII в. пр.Хр. Археологически музей на гр. Лариса, ном Тесалия, Гърция. Фото автора.

Снимка 10. Гълъбицата-майка Персефона/Нефтида е изобразена върху две плочки и четири медальона на колието от *Преславското златно съкровище*, укрито в столичното предградие Кастана, в периода 959-969 г. Принадлежало е или на втората съпруга на цар Симеон (893-927 г.) и майка на цар Петър I (927-969 г.), или на съпругата на последния – Мария/Ирина Лакапина. Първата половина на X век. АМ на гр. Велики Преслав.

Снимка 10: детайл 1 и детайл 2.

Снимка 11. Златна обеца, инкрустирана с филигран, емайл и перли. Гълъбичката-майка Персефона/Нефтида е в средата на изобразителното поле на кръглия пандатив, а в дъговидния емайл фриз под него е разгърната лоза с гроздове – растителна ипостаза на отца Бакхус/Хорос. *Преславско златно съкровище*, изработено през първата половина на X век. АМ на гр. Велики Преслав.

Снимка 12. Две гълъбци пият вода от извора/фонтана на живота. Апликация от *Преславското златно съкровище*. Първата половина на X век. АМ на гр. Велики Преслав.

Снимка 13. Гълъбцата-майка с корона и знаци „Ю“ (Ю-питар = Юви/Йови = Ювиги) върху тялото и опашката. Златен медальон, намерен в царския дворец на столицата Велики Преслав. Първата половина на X век. АМ на гр. Велики Преслав.

Снимка 14. Две гордо изправени гълъбици или яребици, на чиито криле са изобразени царски знаци. Бижу от XII в., съхранявано в колекцията на Михайловския Златовърхов манастир, построен през 1108-1113 г. в гр. Киев, Украйна. Държавата е Киевска Рус (IX-XV век), наследник на Черна България (VII-IX век), която пък е наследник на Стара Велика България (IV-VII век).

Като позиция и украса изображенията на божествената птица са идентични с тези от *Преславското златно съкровище* (първата половина на X в.; вж. горните снимки).

Снимка 15. Гълъбицата и Слънцето върху български сребърни пафти от XVII век. РИМ – гр. Враца, Северозападна България. Фото автора.

Снимка 16. Същият сюжет в едва различимо ювелирно изпълнение. Сребърни пафти от гр. Доспат, Южна България. XIX в. РИМ – гр. Смолян. Фото автора.

Снимка 17. Златен пръстен с антропоморфно изображение на мишка с корона във вид на кратер – богинята Кузге/Сомор, позната повече като Персефона/Нефтида. Кратерът, като вмес-тилище на вино, символизиращо свещената кръв, е бил атрибут на тази богиня-майка. Над господарката на Подземното царство (Долен Египет) кръжат две гълъбици/яребици – птичата ипостаз на богинята. Разтворените ѝ ръце наподобяват рамената на везна, а под тях висят два предмета, може би сърца. Дали тя не изпълнява церемонията по претегляне на сърцето? Лувър, фото автора (съжалявам за недостатъчно контрастната снимка).

Снимка 18. Златна апликация с изображение на мишката Кузге. Тя стои под арка, направена от свързани и дъговидно извити стъбла на два лотусови цвята, които символизират входа на подземното царство (пещера). Артефакт от Египет, съхраняван в колекцията на Лувъра. Фото автора.

Снимка 19. Летящата мишка (прилеп) Кузге – една от метаморфозите на Персефона/Нефтида, – господарката на подземния свят.

Персефона обитавала сезонно надземния и подземния свят. Бидейки горе, тя се превъплъщавала в *яребицата Таймър* или в *дивата гълъбица* (гугутка) *Перса*. Когато преминавала долу, се преобразявала в *крилатата мишка* (прилеп) *Сомор/Кузге* (господарката на пещерите; **сн. 17-19**), змията *смук*, или дънната риба *сом*, която се заравя в тинята. Тези хтонични същества предполагат връзка със *змията* – основната ипостаз на богинята на земята Гейя. Павзаний споменава **/Павзаний**. Описание на Елада. Кн. I-V. Превод от старогр. Валерий Русинов. Институт по тракология при БАН. С.,

ИК “Рал Колобър”, 2004, кн. III, 14, 5/, че Орфей донесъл в Спарта култа към *Деметра Хтония*, явно има предвид дъщерята на *Деметра* – *Персефона*.

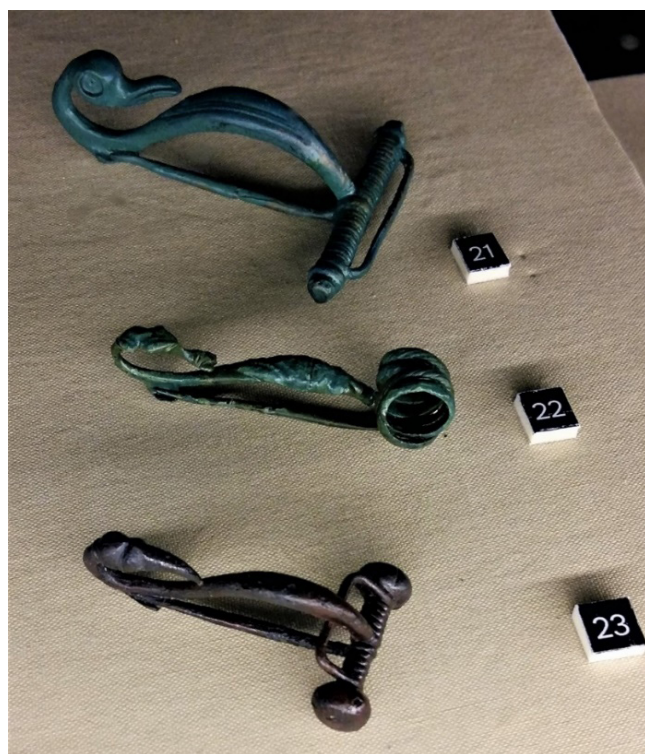
По Плутарх *Анубис* бил заченат от *Зевс* (*Азар*) и *Персефона* (*Нефтида*), като *Зевс* се превърнал в *пъстър змей*. Плутарх не казва какъв вид е имала в този миг Персефона. Би трябвало да се предположи, че тя се е преобрила в *смок*. Славяните почитали *богинята-смок* като пазител на къщата, правели ѝ гнездо от слама в най-тъмния ъгъл, където жертвопринасяли храна, а в празник – червено или черно петле /**История на религиите**, т. II, с. 302/. *Персефона*/*Нефтида* е майка на съпругата на Дионис/Хор – *Лизидана* /*Су-Анас*/*Мемфис* (имената означават „водна птица“ = гъска/патица, едно от нейните превъплъщения; **сн. 20-24**): двете се явяват богини-майки на огромния славянски род. А *смокът* – хтонично същество – играел във всеки славянски дом ролята на дух-пазител, чрез който неговите обитатели се уповавали на помощта на духовете на предците.

Снимка 20. Керамична патица с глава на жена, цилиндрична корона и прическа на букли. Бронзова епоха. АМ – гр. Лариса. Фото автора.

Снимка 21. Керамичен фрагмент с изображение на две патици, застанали в симетрична позиция над изгряващото на хоризонта слънце. АМ на остров Тасос. Фото автора.

Снимка 22. Келтско изкуство: бронзови фибули с вид на стилизирани патици от Краловице копи (Западно-чешки музей в гр. Пилзен), Храдище (музей Блата – край Пилзен) и Хорин (РИМ – гр. Мелник). Фото автора.

Снимка 23. Водната гъска/патица Су-Анас/Лизианаса/Мемфида общува със своята свекърва лястовицата Йо/Изида. Артефакт, намерен в царския дворец на столицата Велики Преслав. Злато, инкрустирано с емайл. Първата половина на X век. АМ на гр. Велики Преслав.

Снимка 24. Традиционна дървена солница-патица, произхождаща от Вологодска губерния, Руска империя, нач. на XIX век. Тази северна територия и племената в нея през IV-VII век са били част от Велика България, през VII-IX век – от Черна България, а през IX-XIII век – от Волжка България.

На капака е гравирано „цветето на Тангра“, а периферията му е украсена с фриз от свързани ромбове.

Сакрални термини, обединени от кореновата основа **сом**: *сома*, *сомати*, *сонм*, *смърт*, *суматоха*, *смут*, *смола*, *сомелиер*, *summer* (англ., «лято»; Сум-Мер, т.е. «Майка Сум/Сом»). Има и топоними: *Сумеру* (Шумер), *Сомалия*, *Сомовит*. В тази група термини влиза спомагателният глагол *съм*, който в някои южнославянски говори е съхранил формата *сом/сум* (в първо лице единствено число: «я сом», или «я сум»). Значението на тази фраза е: «Аз, Сом [Ор]», т.е. «Аз [съм потомък на] Сом-Ор [Персефона-Хор]».

Богиня Изиди, майката на Хор, също имала птича метаморфоза – тя се превръщала в лешояд (**сн. 25**), за който вярвали, че помага на душите на мъртвите да отлетят към звездния си дом – Сириус, – астралната ипостаз на Изиди.

Снимка 25. Изиди във вид на летящ лешояд, който носи с краката си венеца на Озирис. Дендера, VIII хил. пр.Хр.

Древните са вярвали, че преобразената в лешояд Изиди – небесната майка, – вземайки част от мъртвото тяло, отнася в небето и душата на мъртвото същество.

Бременната крава Йо/хатор Изиди, преследвана из цяла Елада от Стършелата на Хера (Арес), търсейки спасение, изкачила планината *Кавказ*, на която бил прикован Прометей /**Есхилъ**. Прометей. Преведе дословно от старогръцки Ал. Балабановъ. Четвърто издание. Книгоиздателство Ал. Паскалевъ, София, 1917, с. 35-53/. Според нас *Кавказ* е бил огромният масив от трите

свързани планини, образуващи пръстен около Разложката котловина: Орбелус (Пирин), с неговите голи била и върхове – цялостни монолити от базалт, върху някои от които според нас бил прикован Прометей; Церцина (Рила) – набор от десетки стръмни и остри върхове; Пангей (Западните Родопи) – по-нисък, но необозримо просторен масив от заоблени върхове (сн. 26).

Снимка 26. Разложкото поле, а над него съединени планинските масиви Cercina (дн. Рила), Orbelus (дн. Пирин) и Pangæus (дн. Западни Родопи) в „Карта на древна Тракия“ на Абрахам Ортелиус от 1585 г. /Атлас „Българските земи в европейската картографска традиция (III-XIX в.)“. Съставител **Дим. Стоименов**. Център за изследвания на българите, Държавна агенция „Архиви“, ИК ТАНГРА ТанНакРа. С., 2008, с. 453, 454/.

Посочените три планински масива всъщност ограждат Разложкото поле, видно от съвременните карти. Природният релеф образува един казан/котел, котловина – естествена утробна форма, – която в древността е била наричана Кавказ.

Името на съвременния *Кавказ* на Каспийско море, както и името на първенеца му връх *Елбрус*, вероятно са дадени от древните праотци на българските народности *кабардинци* и *балкарци*, които днес обитават планината, влизаща в република *Кабардино-Балкария* в състава на Руската федерация.

Обаче античните автори говорят за планината *Кавказ* като за близко разположена до *Олимп*. Освен това Йо, бремна в шестия месец, не би могла да преодолее наред суровата зима огромното разстояние от *Елада* до азиатския *Кавказ*.

Есхил (525-456 г. пр.Хр.) предава по следния начин напътствията на Прометей към Йо. Да тръгне на изток и като доближи до земята на *скитите*, да не навлиза в нея, а да се отправи към морето. Когато стигне до река *Хибриста* (*Хеброс*; дн. *Марица*), извираща от високите части на *Кавказ* (т.е. днешна *Рила*), да не се мъчи да я премине, защото е пълноводна, а да слезе на югоизток по реката, която се спуска покрай ниските дялове на *Кавказ* (т.е. днешните *Родопи*). /по **Ганчо Ценов**. Кроватова България и покръстването на българите. С., Изд. „Хелиопол“, 2004, с. 33, 34. Първо издание 1937/.

Ако имаме за отправна точка *Средиземноморието* и *Беломорието*, с техния мек и топъл климат, на север се е падал древният *Кавказ* (днешният масив *Рила-Пирин-Родопи*). Още малко по на север, зад *Тракийската низина*, се издигала веригата *Хемус* (*Стара планина*). Изглежда високият, заснежен и силно ветровит през зимата *Хемус* е бил за древните „далечният Север“, митичното царство на бога на северния вятър *Борей*, т.нар. *Хиперборея*. Още повече, че синът на *Борей* и *Оретия* носел името *Хемос* /**Н. А. Кун**. Старогръцки легенди и митове. Прев. Никола Мънков. С., Изд. «Наука и изкуство», 1967, с. 175, 176/.

В младостта си буйният *Борей* бил похитил и направил своя жена *Оретия*, дъщеря на атинския цар *Ерехтей*. За целта той организирал специална експедиция, скривайки бързите си кораби между група острови в *Егейско море*, източно от о. *Евбея*, наричани до днес *Βορείες Σποράδες*, т.е. „Острови на *Борей*“ (**сн. 27**). Според *Аполоний Родоски* след успешното отвличане, *Борей* е акостирал на тракийския бряг при *Сарпедонската скала* (нос *Сарпедон*, край гр. *Енос*), откъдето отвел по суша невестата си *Оретия* в своя дом, закътан в полите на *Хемус* (*Стара планина*).

Снимка 27. Етническа карта на Древна Елада с островите на Борея. АМ – гр. Дион. Фото автора.

Какво всъщност означава *Кавказ*? Ние вече обяснихме основното значение на термина *кап/каб/кав*. То е *чашата-утроба*, съда със *сакрална течност*: нейният природен аналог е пещера с извор и изтичаща от нея река, от която се пълни езеро или блато, *капище* – сигурно, защитено и хранително място за плода, божия син. През палеолита, неолита и бронза сътворителната утроба била виждана като тайнствена тъмна родилна камера, изобразявана посредством особения пиктограм *квадрат-лабиринт* (план-схема на гледан отгоре *зикурат*), познат по-късно като *меандър*.

Втората съставна думичка *каз* е метатеза на *зак/сак* – основата на името *Сакар* на бог Кронос/Ра и носи смисъла “планина”, но планина с формата на *казан* – плато, оградено в кръг от планинска верига. Точно такова плато е *Разложкото поле*, сгушено между веригите на *Рила*, *Пирин* и *Родопите*. По смисъла на формата – казан или чаша – *каз* също означава “утроба”. И точно в *Разложкото поле*, но по-към *Родопите* се издига на 2186 м. връх *Голяма Сутка*, на който, приютена в светилището на Мойрите (богините на съдбата), кравата Йо родила божия син Дионис/Бакхус.

Топонимът *Кавказ* би могъл да ни даде и друго разчитане: К-Ав-К-Аз, К[а]-Аб[и]-К[а]-Аз[ар], или “Синът на Майката и на Азар”. Тук майката може да бъде само Изида, която родила Дионис в свещената планина *Пангей* (*Родопи*), която в комплект с *Рила* и *Пирин* била наричана *Кавказ*. Втората част на топонима – К[а]-Аз – визира именно Дионис/Хор, сина на Азар (Озирис/Зевс).

Трето тълкуване на топонима *Кавказ*, произтичащо от горните две, е че *кав* означава “пазя”, “обгръщам”, а *каз* – “място”, т.е. “Мястото, което пази”, или “Запазеното място на [проявление на] Бог”. Тази семантика ни разкрива как планината е получила името си затова, че запазила невръстния Дионис по време на неговото раждане, като мистериозно скрила раждащата го Изиди от преследващия *Стършел*. От една страна, прикрили я жриците на древното капище на Гея, а от друга – самата планина, в чиито неизбродими дебри, ждрела и пътеки би се изгубил всеки чужденец.

Четвърти вариант: Кав-Каз, буквално “Утробата на Кабазий [Сабазий]”, с подвариант Кав-Каз, Вак-Каз, т.е. “Утробата на Вак[хус]”.

И накрая формата *Caucasus* – Кау-Каз, т.е. “Утробата на кравата [Йо/Изида]”. *Кавказ* = *Кауказ*, а съставните думички *кав* и *кау* също са идентични, т.е. *кав* = *кау*, със значение “крава”. Следователно Дионисовото име *Бахх/Вакх* – “Произлязъл от вагината/ утробата”, носи и смисъла “Роден от кравата [Вак/Кав/Кау]”, т.е. кравата Йо / хатор Изиди. Освен това формата *кау* е основа на топонима *Каукайон* (друго име на *Родопите*) – планината, в която свещенодействал Дионисовият архемист Орфей /**Едуар Шуре**. Великите посветени Орфей, Питагор, Рама, Кришна, Хермес, Мойсей. София/Плевен, 1991, с. 31. Първо издание: **Eduard Schure**. *Les Grands Initiés*. Strasbourg Cedex, 1889/.

Думата *кав/кау* намира добро тълкуване в древния санскрит. Ще приведем няколко сродни и производни думи с кореновата основа *гау/кау* от „Санскритско-български речник“ /С. Изд. „Изток-Запад“, 2014/ на индийския професор Рама Кришна Каушик:

Го – (санскрит) **1.** „крава“, **2.** „майка“, **3.** „земя“ /**там**, с. 121/;

Гаутама – собствено име на: **1.** Гаутама Буда; **2.** Гаутама Бхарадваджа, един от седемте мъдреци на Индия, автор на химните в „Ригведа“; **3.** Мъдреца Гаутама Махариши, създател на една от шестте ортодоксални школи (Нйайа) в индуската философия /**пак там**, с. 122/;

Гаурава – **1.** „тежест“, **2.** „важност“, **3.** „достойнство“ /**пак там**/;

Гаурика – „девица“ /**пак там**/;

Гаури – **1.** „девица“; **2.** „земя“; **3.** епитет на Парвати (Мемфида/Су-Анас – съпругата на Хор) /**пак там**/;

Каумара – **1.** „детство“; **2.** „младост“; **3.** „целомъдрие“ /**пак там**, с. 107/;

Каумуди – „лунна светлина“ /**пак там**/;

Каурава – епитет на легендарния индийски цар Куру, основател на слънчево-лунната династия Куру и на едноименната държава, чийто потомци стават главни герои в епоса „Махабхарата“ /**пак там**/.

Допълнително можем да дообясним горните пет тълкувания на топонима *Кавказ* чрез някои терминологични аналогии. Корена *кав/кев/ков* откриваме в думите: *КАВКАН* – втората личност в българската държава след владетеля *канас ювиги*; *кафтан* – древна българска горна дреха; *ръкав* – част от дреха; *caverna* (лат.) – „пещера“; *кахф* (араб.) – „пещера“; *кафез*; *вакъф* – земи, осигуряващи издръжката на храм на бога; *кефал* (“глава”) – Кеф-Ал, буквално

“Пазя божественото [ореола или орендата]”; **кофа** – съд за вода с конична форма на *утроба*; **ковач**; **обков** – метал, обвит около нещо ценно.

Втората съставна думичка **каз** (“Планината с форма на утроба” или “Мясното”) виждаме в думите: **казан** (голям съд, предметен образ на утроба), **casa** (“колиба” или “къща”), **кастел** (“крепост”), **кааза** (“околия”), **казна** (**хазна**), **казионен**, **наказание**, **казнить**, **казвам** (производните **разказ**, **показ**, **указ**, **приказ**), **каста**; античните имена **Кастор**, **Касиопея**, **Касандра**; топонимите **Казан** (*Русия*), **Казанлък**, **Казичане**, **Каспичан**, **Каспийско море** (наричано още “Булгар дингиз”, т.е. “Българско море”) и пр. Отбелязваме самоназванието на етноса *Walon-cazant* на етноса Валонци (Валонифони), който обитава белгийския регион *Валония*, френските департаменти *Ардени* и *Нор*, и американския щат *Уинсконсин*.

А откъде са дошли етнонимите **казак** и **казах**, хоронимът *Казахстан*? На всички тюркски наречия Каз-Ак означава „Бяла гъска/лебед“. Тези птици са свещените женски тотеми на посочените народи. /**Олжас Сулейменов**. Аз и Я. Книга на благонамерения читател. Издание на Посолството на Република Казахстан в Република България и Съюза на българските писатели. София, Изд. „Български писател“, 2007, с. 118, 119/. Синонимни етноними: *кипчац*, *половци* (от *половые* – „светло-жълти“, т.е. златокоси; сравни с *попынь/полени* – цветен прашец), *печенеги* („пацинаки“, „паджанац“/„баджанац“, т.е. роднини на съпругата) /**пак там**, с. 164/, *кумани* – от *комони* („коне“, „конници“). Територията между *Днепър* и *Дон* носела името *Лебедия* или *Кумания*, и неслучайно там лебедите, патиците и конете се радвали на особена почит /**Мурад Аджи**. *Полынь Половецкого поля*. Из родословной кумыков, карачаевцев, балкарцев, казаков, казахов, татар, чувашей, якутов, гагаузов, крымских татар, части русских, украинцев и других народов, ведущих свое начало от тюркского (кипчакского) корня и забывших его. Москва, ТОО „Пик-контекст“, 1994, с. 190/.

Матриархалният етноним **казак/казах** ни отвежда към птичите ипостазии на три богини-майки: *белия лебед* на Хоровата щерка *Либия* (*Лыбед*), *белия лешояд* и *белия щъркел* на *Изида*, *бялата гъска/патица* на *Лизианаса/Мемфида I* – съпругата на *Дионис/Хор*. *Дионис/Хор* и *Лизианаса/Мемфида* са родоначалници на жреческата каста (*бесите*) на *траките*, *мизите* и *даките*. Дъщеря им *Лизианаса II /Су-Анас*, която също можела да се превръща в *бяла патица*, е майка на азиатския божествен клон – народа *българи*, по точно на неговата жреческа каста *боили/бурджани*, водени от династията *Дуло*.

В империята *Хон* (*Хуни*) племената, които съпътствали *българите*, приемали за свои царе принцове от династията *Дуло*, обикновено оженени за съответните племенни принцеси, с оглед на последващата наследственост. Всеки от тези принцове, отивайки да служи като добър пастир при новото си племенно паство, трябвало да определи свой специфичен отличителен божествен тотем и комплект от царски регалии. Чрез генеалогични легенди и култови церемонии царят-жрец и неговата лична свита от хранени люде сплотявали племето около определения прародител; то започвало да се

идентифицира с царското свещено животно. Ето някои тотеми: при *маджарите* – крилатия дракон/змей *Моджар*; при българската военна каста – *Урус/Буили* („бикове“), а оттам и съсловното им име *уруси/руси* или *варяги* („войни“); при *галиджийците (галите)* – черната врана *галица*; при *казаците* – водната птица *бяла гъска/патица*; при *басарабите* – лисицата *басар*.

О. Сулейменов пише, че *татарите* почитали *Ак-Кобок*, т.е. „Белия пес“, а въобще *тюрките* – *кучето*, сетне *вълка* /”**Аз и Я**“, с. 273, 274/. Непобедимия войн – свирепият вълк *Бури* (Дионис/Хор) – те заимствали от *българите*.

В етнонима *кумани* основата **кум** е един от синонимите за „утроба“ (в случая – на богинята-кобила), поради което словообразува думи, свързани с бракосъчетанието и плодовитостта: *кум*, *кумица*, *кумис* (мляко от кобила), *комонь* („кон“; Ком-Он, т.е. „Слънцето, [син на] Утробата“), *кумат/комат* (парче хляб), *кумир* (идол на Богинята). Ако *половци* значи „златокоси“, а *печенеги* – „баджанаци“, то името *кумани* (носещо смисъла „коне“ или „конници“) подчертава здравата връзка на това племе с коня. Така че *кумани* идва от *комони*, буквално „коне“ и те очевидно са потомци на античните скити.

В индийския щат *Джаму и Кашмир* огромната долина *Кашмир* (*Kashmir*: Кас-Мер, т.е. „Утробата на Майката“), с надморска височина 1850 м. е заобиколена от хималайски масиви със средна височина 5000 м. Това е мащабно естествено образувание, напomniaщо чаша-утроба. Древното название на мегапланината *Хималаи*, съставена от пирамидални и конусовидни каменни върхове, е било *Мерру* – „Майката“. Явно долината *Кашмир* била смятана за чашата/утробата на планината/майката *Мерру*.

Метатезата на **каз** дава коренната основа **зак/сак**, откъдето идват нарицателните думи **сакрален**, **скарабей**, **скротум**, **саке**, **захар**, **сак** („чанта“); глаголът **сакам** („искам“); антропонимът **Сакар/Сокар/Сокари**; топо-хоронимите **Загоре/Загора**, **Загрос**, **Сакара (Сахара)**, **Странджа-Сакар**; хидронимът **Сакланско море** (Черно море); хоронимите **Склавиния/Схлавиния** (гръцката форма на славянската територия северно от р. Дунав); **Саклан** или **Сакланска степ** (българската форма на „Скития“); **Сакха (Якутия)**; етнонимите **саки** или **саклани** (българската форма на „скити“), **склавини/схлавини** (гръцката форма на „славяни“), **сакалиби**, **саклаби**, **склаби** (арабските форми на „славяни“) и др.